

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ СЛОВ'ЯНСЬКОГО МОВОЗНАВСТВА

УДК 81'37 – 81'373.2

Бєлицька Євгенія Миколаївна,

кандидат філологічних наук, доцент, директор ГПМ
Горлівський інститут іноземних мов
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»
м. Бахмут. Україна.

ПРОПРІАЛЬНІСТЬ ЯК РЕФЛЕКС ВОКАТИВНОСТІ

Головним об'єктом дослідження в сучасній ономастиці є онімогенез, який розуміється в цій роботі як генезис власної назви (далі в тексті – ВН) в людській мові та є більш широким терміном у порівнянні із запропонованим В.М. Калінкіним для аналізу розвитку онімів в наративі [4, с. 184]. В цьому сенсі термін «онімогенез» є дотичним до іншого – пропріогенез, який має на меті встановлення витоків та розвитку пропріальності в людській свідомості та мові, що пов'язується нами з вокативністю.

Традиційно становлення ВН в мові розглядають в межах предикатно-аргументної структури висловлювання, що неминуче виводить на міллевську традицію розмежування «власних назв» і «власних іменників». Наприклад, Р. Ленекер зараховує до останніх номінативні висловлювання, які реферують до унікального (в логічних параметрах) об'єкта. Зокрема, у реченнях:

1. *Yellow is a nice colour* [20, с. 102].

2. *Anxiety is one of the hardest conditions to treat* [20, с. 146], – виділені слова вважаються власними іменниками, різновидом яких є ВН.

Подібне трактування онімів є проблемним з огляду на немаркований (прототиповий) характер таких їх параметрів, як визначеність, одиничність, невраховуваність, конкретність [23, с. 52]. В теорії Р. Ленекера ці параметри онімів є, навпроти, маркованими. Тоді вченому нічого не залишається, ніж вважати ВН відходом від прототипового [22, с. 54 – 55], що суперечить і здоровому глузду, і об'єктивній реальності природної мови.

З іншого боку, для антропонімів як прототипових онімів здатність мати вокативну форму є одним з їх системоутворюючих параметрів [7]. Прототиповий характер ВН-антропонімів у позиції вокатива підтверджується тим, що вони не пов'язані з профілем предикатно-аргументної структури висловлювання, оскільки знаходяться поза розглядом та описом змісту «сцени», лише активізуючи якусь роль в сценарії дискурсу, здійснюючи, таким чином, соціальний акт [20, с. 476]. Р. Ленекер вважає, що, не маючи свого (категоризованого в межах предикатно-аргументної структури) профілю, вокативи все ж містять деякий профіль індивіда. Проблема в тому, що цей профіль «вираховується» вченим з предикатно-аргументної структури висловлювання. Тобто, вокатив вважається не окремим типом висловлювання, а, скоріше, є особливим випадком використання ВН для інтеракції. Ми стверджуємо, що, навпаки, ВН в предикатно-аргументній частині висловлювання є особливим випадком використання ВН для нарації, коли вокатив отримує концептуальне приращення.

Як наслідок, аналіз онімогенезу в межах предикатно-аргументної структури як єдиного «ядра філогенетично та онтогенетично примітивних (долінгвістичних) ментальних репрезентацій» [16, с. 261] не може бути вірним. З цього погляду, неправильно шукати джерело пропріальності в аргументній позиції, коли ВН тільки можуть «перейти на роль звернення» [1, с. 189]. Тоді й тезу про те, що ВН є «комбінацією антропонімичних і вокативних ознак» [88, с. 228], треба переосмислити.

З огляду на сказане, метою роботи є аналіз онімогенезу (і – ширше – пропріогенезу) як рефлексу вокативності в людській мові.

У нашому дослідженні ми, слідом за В.І. Карасіком, дотримуємося широкого трактування вокатива, що включає всі мовні способи спрямованості на адресата [5, с. 220 – 221]. У такому випадку вокатив як польовий феномен включає в себе, крім ВН, вигуки, займенники, слова-титули, терміни спорідненості та інші одиниці. Вокатив як польовий феномен включає також і вигуківі форми типу (рос.) *Егей!*, (англ.) *Oh!*, (болг.) *olele, lele, vaŭh*, (рум.) *o, vai, aoleu*, (умбунду) *avoŭo*, які визнаються формами непрямой адресації поряд із власне прямими формами вокатива, вираженими ВН і загальними назвами [15, с. 2080]. Відмінності вигуків і прямих форм вокатива полягають у принциповій неможливості перших використовуватися у позадискурсній сфері, тобто в нездатності брати участь в операції злиття. Навпаки, вокативи як прямі адресати, з одного боку, зберігають прототипові властивості покликів – еквівалентність пропозиції (збіг пропозиціонального змісту висловлювання з дійсністю [6, с. 554], як і у випадку з імперативами), непредикативність, індексальність і нейтральність до вираження категорії визначеності/невизначеності. Останнє підтверджується фактами з різних мов. Так, наприклад, ВН в кабардино-черкеській мові мають тенденцію втрачати афікси **-р-** та **-м-** як показники певного значення іменника [3]. У грецькій мові антропоніми при дієсловах зі значенням номінації, а також у вокативному використанні вживаються без означеного артикля [9, с. 352]. Дж. Андерсон також стверджує, що ВН в англійських висловлюваннях *He is called Basil; Basil!* є нейтральними до категорії визначеності [9].

Лінгвістична література зазвичай не відрізняється глибоким аналізом вокатива. Як правило, його вивчення обмежується аналізом інтонаційних або соціолінгвістичних властивостей. Особливий статус вокатива в мові позначається на можливостях його характеристики в рамках традиційної граматики, де ці одиниці розглядають як форми адресації, що можуть бути закріпленими у спеціальному вокативному відмінку. Основною тезою при цьому є те, що всі природні мови мають форми вокатива, але не всі мови мають спеціальний відмінок для його оформлення. У такому визначенні вокативи мають розглядатися як одиниці розмовного дискурсу і як синтаксичні одиниці.

Складність лінгвістичного аналізу, як видається, є результатом прихильності дослідників до «жанрової континуальності» (Д. Бікертон [10, с.513] у розгляді еволюції мови, що призводить до єдино можливого способу інтерпретації вокатива як одиниці, висхідної до загальної синтаксичної парадигми мови, без можливості постулювання інших алгоритмів його виникнення).

Комунікативна номінація об'єкта ВН в позиції вокатива має перлокутивний ефект, пов'язаний не тільки з конфігурацією об'єкта в просторі, але і в часі. Перцептивно вокативи передбачають ситуацію прямого візуального контакту з адресатом говоріння. Семіотично це знак-ікона індексального зв'язку між візуально сприйманим об'єктом і певним звукорядом, чия форма обумовлена безліччю параметрів: перцептивних (зрозумілість і доступність в слуховій модальності), концептуальних (здатність до індексації унікалізованого об'єкта в межах деякого простору), соціокультурних (можливість активізації фонетичної моделі вокатива криється в етнокультурній компоненті ВН-звернення, що експлікує найскладнішу багатовимірну мережу соціальних і культурних взаємодій між людьми, коли сам факт виголошення імені, його форма, спосіб виголошення є первинними маркерами, що встановлюють кордони, формат і обсяг мовної взаємодії).

Традиційна граматика вважає вокативи висловлюваннями, які використовуються для номінації адресата інформації. Ця адресатність маркується графічно і фонетично. Традиційно виділяють два типи вокатива: поклик та адресу [26, с. 787]. Перший призначений для того, щоб привернути увагу адресата, другий – щоб утримати або підкреслити контакт між мовцем і адресатом. В обох функціях особливе місце займають саме антропоніми. Порівняймо, наприклад, речення з вокативами-покликами:

Іван, підійдіть до мене!

Чоловіче, підійдіть до мене!

У першому випадку з контекстуально даного набору можливих адресатів відбирається той, хто встановлюється як адресат дискурсу. У другому випадку крім адресної установки мовець одночасно предикуює характеристику адресата відповідно до індивідуальної/соціальної категоризації світу. Як наслідок, Ж. Шаде пропонує розмежовувати ідентифікуючі та предикуючі вокативи-поклики [28, с. 181]. Що стосується адресних вокативів, дослідник вважає, що вони не можуть бути розглянуті в термінах ідентифікації/предикації. У термінах Ж. Шаде це активізуючий тип вокатива. Таким чином, з точки зору традиційної семантики, ВН в позиції вокатива відносять до ідентифікуючого і активізуючого типів. Крім того, Т. Еспінал, вважає, що вокативи-ВН, крім ідентифікації або комунікативної активізації, є показниками референційності. Дослідник включає у поле вокативності займенники 2-ї особи, а також складні вокативні конструкції, які включають варіації ВН, загальних назв, займенників або цілих певних дескрипцій. Тоді виникає питання про істинні (прототипові) вокативи, до яких Т. Еспінал відносить займенник 2-ї особи [13, с. 8]. Ми вважаємо, що дане трактування є невірним, оскільки займенники представляють більш складну концептуалізацію у порівнянні з антропонімами – вони дійсно марковані. Антропоніми є номінативними одиницями, «незалежними від безпосереднього лінгвістичного контексту» [9, с. 351]. Істинним вокативом можна вважати звукоряд, нейтральний до морфолого-синтаксичних показників, тобто, вигук. Підтвердженням наших припущень є здатність вигуківих конструкцій ставати пропріальними, але не навпаки. Як наслідок, вокативна позиція довільного фоноряду може бути сприйнята як антропонім, що пов'язано з відповідною концептуалізацією і категоризацією даної позиції мовної одиниці в дискурсі. Так, іноді вигуківі висловлювання стають частиною імені, як це сталося у випадку ВН *Ernesto Rafael Guevara Lynch de la Serna*, відомого всьому світу як *Ernesto «Че» Гевара*. Своє прізвище *ЧеГевара* отримав, як стверджують, щоб підкреслити своє аргентинське походження. *Че* – іспанський демінутивний вигук, який використовується у вокативній позиції для дружнього звернення. В сучасній Латинській Америці *Че* деколи використовується для позначення жителя Аргентини, ставши відповідним прізвищем. Таким чином, вокатив стає санкціонованим конвенцією, частиною повної характеристики структури одиниці. Як наслідок, вокатив є частиною мовної семантики, оскільки «лінгвістичне значення є питанням конструювання, і розміри конструювання, описувані як результати висування вперед, є суттєвими як для семантики, так і для граматики» [21, с. 158]. Тож, прототиповими вокативами слід вважати вокативи-поклики. Адресні вокативи, на нашу думку, мають похідний від вокативів-покликів характер, оскільки набагато чутливіші до соціальних параметрів комунікації, хоча не можна відкидати й біологічну зумовленість адресності, наприклад, як прийом мнемонічного повтору мовних одиниць для кращого їх запам'ятовування.

З точки зору теорії інформації, вокативи – це індексальні структури, які відсилають нас безпосередньо до адресату. Важливо, що адресат тут представлений у своїй власній синтаксичній проекції, і, таким чином, вокативи є подібними до перформативів [9, с. 352].

З позицій лінгвістичної семантики, це сигнали, що за своєю архітектурою і функціями нагадують аналогічні елементи ранньої односимвольної стадії розвитку мови [17, с. 239]. До речі, сучасні психологи довели, що односкладова стадія у розвитку дитячої мови передбачає логічний поділ на ВН (значки об'єктів) та загальні назви (типи об'єктів) [30]. Ряд досліджень підтверджують, що ця здатність є вродженою [11; 356]. А.Ч. Катанія відзначає значення, яке має «звуконаслідувальний ефект» і «ефект прямої вказівки» у розвитку іменування у дітей та функціональні ефекти іменування [12, с. 672]. Нарешті, ряд дослідників підтверджують, що мовні тренування з приматами дозволили наблизитися до стадії розрізнення ВН і загальних назв [463]. Таким чином, оскільки «еволюція не викидає нічого на вітер – вона будує на вже готовому» [18, с. 605], а діалог є основою для мови

[14, с. 678], ВН-вокативи можуть представляти в сучасній мові прайнтерфейс семантики і фонології (без синтаксису). Втім, при переході від нелінгвістичного періоду до лінгвістичного, тобто, переходу від біології до культури, ВН, природно, зазнали значних змін.

Аналіз вокатива з погляду формальної семантики представляє певні труднощі, оскільки, наприклад, у реченні: *Анджеліна, небо у вогні*, – умови істинності стосуються тільки другої частини висловлювання і не залежать від того, хто і кому про це говорить [25, с. 97]. Більше того, неучасть вокатива у встановленні умов істинності визнається їх формотворною характеристикою. З іншого боку, формальна семантика не може не визнати, що дане висловлювання могло вокалізуватися тільки в тому випадку, якщо мовець реалізує свою інтенцію у напрямку до конкретного слухача, маркованого в даному випадку ВН *Анджеліна*. Тоді вокатив інтерпретується як контекстний оператор, і, отже, зазначене речення релевантне тільки стосовно до адресата *Анджеліна*. Іншими словами, ми знову опиняємося перед проблемою координації семантики і прагматики, що лише ускладнює вирішення питання про статус вокатива в мові. Як результат, два інших питання в рамках даної парадигми, які стосуються внутрішньої організації вокатива і його кореляцій з іншими синтаксичними структурами в мові, також не знаходять свого вирішення. Так, наприклад, досі не описаний тип зв'язку між одиницями *Євгенія і Беліцька* у вокативній конструкції: *Євгенія Беліцька!* Дж. Андерсон описує такі номінації як конструкції без головного слова, коли два або більше слова просто поміщаються поруч одне з одним [9, с. 374].

Специфічний опис вокатива спостерігаємо і в трансформаційній граматиці, де такі форми вважають незалежними від синтаксичної структури мови, а вокативні форми аналізують з урахуванням прагматичних характеристик дискурсу. Як наслідок, вокативи розглядають як групу фраз, що є прагматично обумовленим набором адресних форм, чий граматичний статус відображає більш загальний тип прагматичних елементів [15, с. 2078]. При цьому, синтаксичні параметри аналізу в трансформаційній граматиці превалюють над дискурсивними, і, отже, вокатив розглядається тільки як «номінативний елемент, який варіативно додається до речення або його частини для позначення однієї або декількох людей, до кого воно адресоване, і сигналізує той факт, що воно їм адресується» [26, с. 372]. Варіативність, проте, має спиратися на єдиний звід правил генерації висловлювання. Так, В. Хілл вимушена сказати, що «вокативні фрази витягуються з набору комп'ютацій, який притаманний базовому синтаксису, за винятком того, що ці комп'ютації здійснюються в домені дискурсу» [15, с. 2078]. Таким чином, дослідник вважає, що в мові існують універсальні синтаксичні операції, які діють як в зоні дискурсу, так і поза ним. На нашу думку, такий підхід лише затемнює суть вокативності.

Додамо, що вокатив часто розглядають в межах емоційно-вольового семантичного континууму [8], який найбільше репрезентований в імперативному дискурсі. До речі, навчання шимпанзе операціями з базовими сигналами увінчалось успіхом виключно в наказовому модусі спілкування, коли мавпа віддавала вказівки іншим щодо тих речей, які були їй необхідні. Шимпанзе практично ніколи не використовувала сигнали в декларативному модусі, тобто для залучення уваги до нового об'єкту [29, с. 405 – 406]. Цей досвід може служити доказом первинності й відносної концептуальної автономності конативної та фатичної функцій в мові. У такому випадку в термінах біокультурної концепції мови ВН-вокативи – це вербалізація встановлення контролю або над об'єктами просторово-часового континууму, або над діями (діяльністю) даних об'єктів. Контроль здійснюється самими різними способами. Перерахуємо лише деякі з них, взяті нами з методологічної метою з одного літературного джерела – як приклад ідіалектного володіння широким репертуаром використання ВН в емоційно-вольовому етнокультурному континуумі:

1. встановлення ідентичності дискретних об'єктів – учасників комунікації:

a) адресата: '*Annabelle*', Alicia said warmly, breezing into the shop. 'What a lovely surprise'. (Susan Lewis. *Lost Innocence* c. 93); '*Alicia!*' This time the voice was coming from up the street. It was Maggie Cox, landlady of the Traveller's Rest '... (Susan Lewis. *Lost Innocence* c. 11); '*Annabelle?* Is that you?' Alicia said, coming in from the patio '... (Susan Lewis. *Lost Innocence* c. 141); '*Sabrina?* I'm sorry, I hope we're not interrupting (Susan Lewis. *Lost Innocence* c. 146);

b) адресанта: '*Alicia*. It's Cameron Mitchel. I hope this is a convenient time to call (Susan Lewis. *Lost Innocence* c. 197); 'Hey, *Nat*, it's me' (Susan Lewis. *Lost Innocence* c. 200);

c) адресата і адресанта: '*Cameron*, this is Mimi.' - 'I am very pleased to meet you, *Mimi*' (Susan Lewis. *Lost Innocence* c. 172);

2. ідентифікація дискретного об'єкта в очікуваному місці розташування: '*Mum!* Are you there?' (Susan Lewis. *Lost Innocence* c. 57); '*Mrs Carlyle?* Are you down there?' (Susan Lewis. *Lost Innocence* c. 92);

3. встановлення можливості виробляти комунікацію з адресантом (фіксація типу етнокультурно зумовлених відносин комунікації): '*Morning, Sam*, ... Have you got something for me' (Susan Lewis. *Lost Innocence* c. 36); 'Hey *Archie*,' she said, beaming at the others, 'how're things?' (Susan Lewis. *Lost Innocence* c. 105); 'Hey, *Mum!*' (Susan Lewis. *Lost Innocence* c. 92);

4. встановлення обмежень на дії (діяльність) дискретних об'єктів:

a) за допомогою вербалізації на рівні ВН-звертання: '*Nathan!*' Craig barked. Nathan turned in horror to see his father glaring at him thunderously from the doorway.' (Susan Lewis. *Lost Innocence* c. 156); '*Sabrina*,' June said sharply, hoping to make her stop. (Susan Lewis. *Lost Innocence* c. 110);

б) за допомогою спрямування уваги на подальші дії:

спрямоване на адресата: '*Katie*, will you hurry up with that joint,' George pressed. (Susan Lewis. *Lost Innocence* c. 147); '*Annabelle!*' Sabrina cried as Annabelle grabbed her bag and the grass skirt and started for the door. 'Come back here.' (Susan Lewis. *Lost Innocence* c. 140); '*Summer*, do not do this', he interrupted. (Susan Lewis. *Lost Innocence* c. 122); '*Craig*, that's enough now. He is sorry and you should not be taking your frustration out on him.' (Susan Lewis. *Lost Innocence* c. 157); '*Alicia*, this is not a good idea.' (Susan Lewis. *Lost Innocence* c. 186); '*Sabrina*, get real ...' (Susan Lewis. *Lost Innocence* c. 106).

спрямоване на адресанта: 'Is this what you want, *Robert?*' (Susan Lewis. *Lost Innocence* c. 193).

З точки зору К. Бюлера, є три семантичні функції мовних одиниць – експресія, апеляція і репрезентація [44, с. 22 – 23] – з відповідними знаковими репрезентаціями: симптомами, сигналами і символами, – де вокатив представляє випадок апеляції. Для нас важлива думка К. Бюлера про те, що кожного разу в мові «ми маємо справу з явищами доміантності, в яких на перший план виступає то одна, то інша з трьох основних функцій звукової мови», коли кожна з них «відкриває і тематизує свою сферу лінгвістичних феноменів і фактів» [2, с. 25]. У такому випадку вокатив свою зону домінування фіксує не тільки семантичною, граматичною та інтонаційною, але й функціональною відокремленістю від решти висловлювання. Ми пов'язуємо цю специфіку з прототиповим статусом ВН в апеляції, оскільки, як ми вже продемонстрували, ВН мають певну автономність в ментальному універсумі людини. Додамо, що Р.О. Якобсон розширив модель К. Бюлера, додавши до трьох учасників мовного акту – адресанта (мовця), адресата (слухача) і контекста (предмета промови), ще три: контакт, код і повідомлення, і, відповідно, виділив шість функцій мови: емотивну (експресивну), конативну (апелятивну), референтивну (комунікативну), фатичну, метамовну і поетичну. Тоді ВН у вокативній позиції виконують, в першу чергу, фатичну, а також конативну функції. У термінах Р.О. Якобсона фатична функція мови полягає у встановленні, підтвердженні, пролонгації або призупиненні комунікації; конативна функція орієнтована на адресата і

реалізується в першу чергу в імперативах [19, с. 350 – 377]. На нашу думку, вокатив особливим чином інтегрує обидві функції.

У наведених прикладах переважна функціонально активна зона вокатива пов'язана саме з фатичними мовними актами, проте коначія також інтегрована як їх частина. В термінах біхевіоризму мова тут йде про психологічну модель стимул-реакція (з фізичною присутністю двох взаємодіючих комунікантів, один з яких має вплив на іншого), що розуміється сучасним логічним мисленням за допомогою сигнальної системи.

Отже, вокатив, з одного боку, не може бути пояснений з позицій аргументно-предикатної структури висловлювання. З іншого боку, вокатив демонструє власні інтонаційні, семантичні, граматичні, функціональні відмінності. Саме тому, як видається, в даний час все виразніше звучить думка про необхідність розгляду вокатива в рамках дихотомії «клаузальність – позаклаузальність», що розглядається як інтерфейс. Будь-яка інша інтерпретація призводить до помилкової оцінки вокатива як функціональної аномалії в системі відмінків чи переведення розгляду виключно у прагматичне русло. Розгляд вокатива в представленому інтерфейсі дозволяє пояснити його функціональну автономність від семантичної системи відмінків при повній формальній інтеграції в номінативну систему природної мови. Так, використання ВН в профільованій частині дискурсу, вони підкоряються загальним правилам дискурсивної організації. Наприклад, ВН в позиції об'єкта вводяться, скоріше, як нові учасники дискурсу, а в позиції суб'єкта – як пізнані. В останньому випадку дослідники говорять про анафоричні властивості імен. Так, у реченні *Іван був тихим* ВН *Іван* може бути адекватно сприйнятий тільки при наявності пресупозиційного знання про об'єкт іменування.

У разі визнання вокативно-предикатного інтерфейсу, особливого ситуаційного дискурсу антропонімів ми маємо постулювати відсутність єдиної моделі ВН, наявність окремого від аргументно-предикатної структури типу їх концептуалізації (філогенетично – двоосновність у розвитку мови).

Як наслідок, не можна вважати категоріальним прототипом всіх іменників «концепт фізичного об'єкта» [20, с. 103] і розглядати дискурс лише як об'єктивований від мовця і слухача простір. Трансмірна опозиція «живий об'єкт (людина) – неживий об'єкт» як первинна концептуальна величина може бути схематизована через процес категоризації досвіду або його унікалізації, що пов'язується з прототиповою мовленнєвою подією з ВН (антропонімом-вокативом). Тоді поймає суб'єкти дискурсу – мовець і слухач (чий іменування є частиною дискурсивної практики будь-якої природної мови) – не можуть залишатися поза зоною розгляду. А концепт індивіда може бути розглянутий як схематизація на рівні категоризації – унікалізації, де кожна з частин є частиною досвіду людини. Саме тому зведення ВН до певних дескрипцій (Донелланн та інші) ніколи не мало успіху. ВН та певні дескрипції представляють різні типи знання про об'єкт. Тож ми не згодні з думкою Р. Ленекера про розгляд ВН-вокативів як маркованих висловлювань від відповідних дескриптивів. Так, учений вважає, що висловлювання *I see Joe* є немаркованим для *I see, Joe*, де антропонім займає позицію вокатива. Підставою для такого твердження є, з точки зору Р. Ленекера, то, «зазвичай, якщо не завжди, імена вживаються дескриптивно» [20, с. 476]. На нашу думку, немаркованість дескриптивів по відношенню до вокатива суперечить даним з біології та психолінгвістики, згідно з якими індивідуальні сигнали для унікального живого організму (онтологічна характеристика вокатива) є вродженою здатністю суспільних тварин, що забезпечують основу для виживання виду. Ці сигнали можна звести не до дескриптивів, а гіпокористик, що мають особливу вокалічну структуру. Як результат, діти в дуже ранньому віці відокремлюють ВН від загальних назв за їх придатністю до використання у вокативній позиції [24].

Отже, розгляд ВН в когнітивно-дискурсивній методології дозволяє уточнити багато складних питань теорії ономастики. Головне, це стосується поняття онімогенезу (і – ширше – пропріогенезу) як генезису власної назви в людській мові. Зокрема, динамічний, інтерактивний процес онімогенезу має точкою відліку неклаузальну (вокативну)

семантичну структуру і відповідний ситуаційний дискурс. Тоді неправильно шукати витоки пропріальності в аргументній позиції, коли ВН тільки можуть «перейти на роль звернення» [1, с. 189].

Для розуміння такого підходу потрібно відмовитись від ідеї жанрової континуальності і постулювати філогенетичну двоосновність мовного розвитку. В такій інтерпретації вокатив і предикатно-аргументна структура висловлювання мають розумітися як інтерфейс, що регулюється постійно діючою операцією рекурсії, яка забезпечує постійне концептуальне прирощення. Це, зокрема, пояснює наявність антропонімних формул, які тяжіють до вокативів (гіпокористики) та аргументів (так звані повні імена), а також ВН різних класів.

Тож ВН – антропонім – пов'язується з позаклаузальною структурою, вокативом. Прототипом антропоніма є живий об'єкт – результат процесу унікалізації – дискурсивної стратегії, яка діє поряд із традиційною категоризацією. Інші класи онімів – результат концептуального прирощення до вокативної форми антропоніма в межах вокатива або предикатно-аргументної структури.

Література

1. Арутюнова Н.Д. Номинация, референция, значение / Н.Д.Арутюнова // Языковая номинация. Общие вопросы / под ред. Б.А. Серебренникова. – М. : Наука, 1977. – С. 188 – 206.
2. Бюлер К. Теория языка / К. Бюлер. – Москва : Прогресс, 1993. – 501 с.
3. Жилетежев Х. Ч. Грамматические особенности собственных имен существительных в кабардино-черкесском языке : дис. ...канд. филол. наук: 10.02.02 – языки народов Российской Федерации: защищена 24.05.2005 : утверждена 17.11.2005 / Жилетежев Хажисмель Чилияниевич. – Нальчик, 2005. – 131 с.
4. Калинин В. М. «Вольтер». Материалы к словарной статье / В. М. Калинин // Филологические исследования – Донецк, 2004. – VII. – С. 184 – 211.
5. Карасик В. И. Язык социального статуса / В. И. Карасик. – Ин-т языкозн. РАН ; Волгогр. гос. пед. ин-т. М., 1992. – 330 с.
6. Касевич В. Б. Труды по языкознанию / В. Б. Касевич. – СПб. : Филологический факультет СПбГУ, 2006. – 663 с.
7. Супрун В. И. Особенности использования вокативных единиц в современном русском языке [Электронный ресурс] / В. И. Супрун // Электронный научно-образовательный журнал ВГПУ «Грани познания». – №5 (10). – Декабрь 2010. – Режим доступа : www.grani.vspu.ru
8. Щербинина И. В. Коммуникативная сущность обращений как средства общения в языкознании : автореф. дисс. ... канд. филол.н. : 10.02.19 – теория языка / И. В. Щербинина ; Кубанский гос. ун-т, – Краснодар, 2007. – 26 с.
9. Anderson John. On the Structure of Names / J. Anderson // Folia Linguistica. – XXXVII/3-4. – Mouton de Gruyter, Berlin. – 2003. – PP. 347 – 398.
10. Bickerton D. Language evolution : A brief guide for linguists / D. Bickerton // Lingua. – No. 117. – 2007. – PP. 510 – 526.
11. Bloom Paul. How Children Learn the Meaning of Words / P. Bloom. – Cambridge, Massachusetts : The MIT Press, 2000. – 312 pp.
12. Catania Charles A. Why behaviour should matter to linguists / Ch. A. Catania // Behavioral and Brain Sciences. – 2003. – No. 26. – PP. 670 – 672.
13. Espinal M. Teresa. On the structure of vocatives / T. M. Espinal // Vocative! / B. Sonnenhauser & P. Noel (eds.). – Berlin : Mouton de Gruyter, 2013 – PP. 109 – 132. – (Trends in Linguistics Series).
14. Garrod Simon. Linguistics Fit for Dialogue / S. Garrod, M. J. Pickering, J. Martin. // Behavioral and Brain Sciences. – 2003. – No. 26. – P. 678.

15. Hill Virginia. Vocatives and the pragmatics – syntax interface/ V. Hill // *Lingua*. – Volume 117. – Issue 12. – December 2007. – PP. 2077 – 2105.
16. Hurford J.R. The neural basis of predicate argument structure / J. R. Hurford // *Behavioral and Brain Sciences*. – No. 26. – 2003. – PP. 261 – 316.
17. Jackendoff Ray. Foundations of Language: Brain, Meaning, Grammar, Evolution / R. Jackendoff. – Oxford : Oxford University Press, 2002. – 477 pp
18. Jackendoff Ray. What is the human language faculty? : Two views / R. Jackendoff // *Language*. – Volume 87. – Number 3. – September 2011. – PP. 586 – 624.
19. Jakobson R. Linguistics and Poetics / R. Jakobson // *Style in Language* / ed. by T. Sebeok. – Cambridge, MA : MIT Press, 1960. – PP. 350 – 377.
20. Langacker Ronald W. Cognitive grammar: A basic introduction / R. W. Langacker. – Oxford University Press, 2008. – 562 pp.
21. Langacker Ronald W. Discourse in Cognitive Grammar / R. W. Langacker // *Cognitive Linguistics*. – No. 12 – 2. – Walter de Gruyter. – 2001. – PP. 143 – 188.
22. Langacker R. W. Foundations of Cognitive Grammar : Volume 2 : Descriptive Application / R. W. Langacker. – Stanford, CA : Stanford University Press, 1991. – 589 pp.
23. Langendonck Willy Van. Theory and Typology of Proper Names / W. Van Langendonck. – Berlin ; New York : Mouton de Gruyter, 2007. – 397 pp.
24. Macnamara John. Names for Things. A Study of Human Learning. Cambridge / J. Macnamara. – Mass. : The MIT Press, 1982. – xii, 275 pp.
25. Predelli Stefano. Vocatives / S. Predelli // *Analysis*. – No. 68.2. – 2008. – PP. 97 – 105.
26. Quirk Randolph. A Grammar of Contemporary English / R. Quirk, S. Greenbaum, G. Leech, J. Svartvik. – London and New York : Longman Group Ltd., 1973. – 1120 pp.
27. Savage-Rumbaugh Sue. Apes, Language, and the Human Mind / S. Savage-Rumbaugh, S. Shanker, T. Taylor. – Oxford : Oxford University Press, 1998. – 254 pp.
28. Schaden Gerhard. Vocatives: A Note on Addressee-Management / G. Schaden // *University of Pennsylvania Working Papers in Linguistics*. – Volume 16. – Issue 1. – Proceedings of the 33rd Annual Penn. – Linguistics Colloquium. – 2010. – PP. 176 – 185.
29. Tabakowska E. Linguistic expression of perceptual relationships. / E. Tabakowska // *Form miming meaning : Iconicity in language and literature* / M. Nänny, O. Fischer (Eds.). – Vol. 1. – Amsterdam / Philadelphia : John Benjamins, 1999. – PP. 409 – 422.
30. Wright A. A. Naming, rehearsal, and interstimulus interval effects in memory processing / A. A. Wright, R. G. Cook, J. J. Rivera, M. R. Shyan, J. J. Neiworth, M. Jitsumori // *Journal of Experimental Psychology : Learning, Memory, and Cognition*. – No. 16. – 1990. – PP. 1043 – 1059.

Анотація

Є.М. Беліцька Пропріальність як рефлекс локативності.

Онимогенез, який розглядається в цій роботі через призму вокативності, традиційно розглядають в межах предикатно-аргументної структури висловлювання. Це пов'язано з невизначеністю статусу вокативності в мові. Існуючі інтерпретації вокативів в межах так званої традиційної лінгвістики, формальної семантики, трансформаційної, генеративної і навіть когнітивної лінгвістики, теорії інформації єдині в тлумаченні їх формальної семантичної і функціональної специфіки, проте пояснення цьому, які «вираховуються» з аргументно-предикатної структури, лише породжують нові проблеми лінгвістичної інтерпретації. Альтернативною має стати аналіз вокатива в межах вокативно-предикатного інтерфейсу. Це, у свою чергу, потребує визнання двоосновності мовного філогенезу, відсутності єдиної моделі власної назви (у тому числі на рівні гіпокористик і так званих повних форм імені), наявності двох типів концептуалізації (когнітивних програм для власних та загальних назв), категоризації та унікалізації як двох

дискурсивних стратегій. Такий підхід дозволяє пояснити немаркований характер таких характеристик онімів, як визначеність, одиничність, невираховуваність, конкретність.

Аннотация

С.Н. Белицкая Проприальность как рефлекс вокативности.

Онимогенез, рассматриваемый в этой работе через призму вокативности, традиционно рассматривают в пределах предикатно-аргументной структуры высказывания. Это связано с неопределенностью статуса вокативности в языке. Существующие интерпретации вокативов в пределах так называемой традиционной лингвистики, формальной семантики, трансформационной, генеративной и даже когнитивной лингвистики, теории информации едины в толковании их формальной семантической и функциональной специфики, однако объяснения этому, «исчисляемые» из аргументно-предикатной структуры, только порождают новые проблемы лингвистической интерпретации. Альтернативой может стать анализ вокатива в пределах вокативно-предикатного интерфейса. Это, в свою очередь, требует признания двоосновности языкового филогенеза, отсутствия единой модели собственного имени (в том числе на уровне гипокористик и так называемых полных форм имен), наличие двух типов концептуализации (когнитивных программ для имен собственных и нарицательных), категоризации и уникализации как двух дискурсивных стратегий. Такой подход позволяет объяснить немаркированный характер таких характеристик онимов, как определенность, единичность, неисчисляемость, конкретность.

Summary

Y.M. Bielitska Properhood as the reflex of vocativeness.

Onymogenesis, which is treated in this work through vocativeness, is traditionally considered within the predicate-argument structure of the expression. This is due to the uncertainty in the status of vocatives in language. Existing analysis of vocatives in the so-called traditional linguistics, formal semantics, transformation, generative, and even cognitive linguistics, information theory are united in the interpretation of the formal semantic and functional specificity of vocatives, however, an explanation for this, which is computed from the argument-predicate structure, only give rise to other problems in their linguistic interpretation. The alternative to this may be the analysis of vocativeness within vocative-predicate interface. This, in turn, requires the recognition of two-way language phylogeny, the lack of a single model of proper names (including the level of hypocoristics and the so-called full forms of names), two types of noun conceptualization (cognitive programs for proper and common nouns), categorization and unicalization as two discursive strategies. This approach helps explain the nature of such unmarked characteristics of onyms as definiteness, uniqueness, uncountability, concreteness.

УДК 801.81 + 811.161.2: 38

Беценко Тетяна Петрівна,

доктор філол. наук, професор

професор кафедри української мови

Сумського державного педагогічного університету;

м. Суми. Україна.

E-mail: becenko@rambler.ru

ЛІНГВОФОЛЬКЛОРИСТИКА В СИСТЕМІ СУЧАСНОЇ ФІЛОЛОГІЧНОЇ НАУКИ: ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ, ЗАВДАННЯ, НАПРЯМИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Слов'янське мовознавство сьогодні перебуває на стадії поглибленого оновлення, чому підтвердження - прагнення до виділення в самостійний напрям лінгвістичного